

Rola mediów społecznościowych w procesie handlu ludźmi

Karolina Siekierka

30.07.2021

Artykuł w skrócie:

- Przesłępstwo handlu ludźmi stanowi zagrożenie nie tylko dla jednostek, ale także dla społeczności międzynarodowej;
- Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi z 2000 roku, jest obecnie najistotniejszym aktem prawa międzynarodowego, który poświęcony jest zwalczaniu handlu ludźmi;
- W związku z dynamicznie rozwijającymi się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, rozwiązania przyjęte na poziomie międzynarodowym są już nieaktualne, a kwestia roli serwisów społecznościowych w procesie handlu ludźmi stanowi jedno z największych wyzwań dla całej społeczności międzynarodowej.

Przesłępstwo handlu ludźmi stanowi ogromne wyzwanie dla całej społeczności międzynarodowej. Tworzy zagrożenia nie tylko dla życia, zdrowia i bezpieczeństwa jednostek, ale także, ze względu na swój transnarodowy charakter oraz zaangażowanie ugrupowań przestępczych na niespotykaną wcześniej skalę, dla bezpieczeństwa i stabilności państw, a w konsekwencji dla stabilności systemu międzynarodowego. Trudno jednak oszacować dokładną skalę handlu ludźmi, ze względu na złożony charakter zjawiska.

Przesłępczość zorganizowana, w tym zorganizowane grupy przestępcze prowadzące handel ludźmi, stanowi zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju państw. Samo zjawisko, a również nierzadko powiązane z nim korupcja i łapówkarstwo, mają negatywny wpływ między innymi na gospodarkę i bezpieczeństwo krajów. Pierwsze z wyżej wymienionych wynika z ograniczenia przychodów z podatków oraz utraty przez państwa zasobów ludzkich, natomiast drugie – z rozwoju przestępczości zorganizowanej, często łączącej handel ludźmi z innymi formami działalności przestępczej, przykładowo z handlem narkotykami. Eliminacja omawianego zjawiska, tak zwanej współczesnej formy niewolnictwa, stanowi jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ¹.

Obecnie handel ludźmi prowadzony jest głównie za pośrednictwem mediów społecznościowych, a w szczególności takich serwisów jak popularne Facebook, Instagram

¹ Cel 8: *Promować stabilny, zrównoważony i inkluzyjny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi*, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <https://www.un.org.pl/cel8> (data dostępu: 16.07.2021).

czy Snapchat, wykorzystywanych przez handlarzy do zbierania lub kradzieży informacji o potencjalnych ofiarach, śledzenia, obserwowania, podszywania się pod ofiarę i wielu innych.

Współpraca międzynarodowa w zakresie zwalczania handlu ludźmi

Na poziomie międzynarodowym, współpraca w zakresie zwalczania handlu ludźmi trwa od ponad wieku. W tym czasie państwa podpisały liczne umowy międzynarodowe, stopniowo uzupełniając definicję omawianego pojęcia. Jeszcze w 1904 roku przyjęto pierwszy akt prawny, „Porozumienie międzynarodowe w sprawie zwalczania handlu białymi niewolnikami”, natomiast 6 lat później – „Konwencję międzynarodową dotyczącą zwalczaniu handlu żywym towarem”. Oba z wyżej wymienionych definiują pojęcie handlu ludźmi jako uprowadzenie lub wywiezienie za granicę, również za wyrażoną uprzednio zgodą, kobiet i dziewcząt w celu zapewniania usług seksualnych tak w państwie, w którym doszło do porwania, jak i poza jego granicami. Podczas gdy jedynie pierwszy z wyżej wymienionych dokumentów przewiduje powołanie instytucji państwowych, których zadaniem było gromadzenie informacji w sprawie werbowania i transportowania za granicę kobiet i dziewcząt, oba akty przewidywały prowadzenie współpracy między państwami w zakresie wymiany informacji o prawdopodobnym handlu ludźmi².

W przeciwieństwie do aktów z 1904 i 1910 roku, „Konwencja międzynarodowa o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi” z 1921 roku wraz z Protokołem o jej zmianie, podpisanym w Lake Success w 1947 roku³ uwzględniają handel dziećmi obu płci, jednak w kwestii jego motywacji i zakresu współpracy między państwami powołują się na wspomniane wcześniej Porozumienie z 1904 i Konwencję z 1910 roku⁴.

Ochronie prawnej według kolejnej, przyjętej w 1933 roku, „Konwencji międzynarodowej dotyczącej zwalczania handlu kobietami pełnoletnimi” nie podlegają mężczyźni, a wyłącznie

² Oświadczenie Rządowe z d. 8 września 1922 r. w przedmiocie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowego Porozumienia z dn. 18 maja 1904 roku i do Międzynarodowej Konwencji z dn. 4 maja 19010 roku, podpisanych w Paryżu, dotyczących zwalczania handlu żywym towarem, Dz. U. z 1922 r. nr 87, poz. 783.

³ Protokół o zmianie Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi, zawartej w Genewie dnia 30 września 1921 r., oraz Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami pełnoletnimi, zawartej w Genewie dnia 11 października 1933 r., podpisany w Lake Success dnia 12 listopada 1947 r., Dz. U. z 1951 nr 59, poz. 405.

⁴ Międzynarodowa Konwencja o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi, podpisana w Genewie dnia 30 września 1921 roku, Dz. U. z 1925 nr 125, poz. 893.

kobiety pełnoletnie, uprowadzone celem świadczenia usług seksualnych⁵. Oznacza to, że i ta Konwencja nie uzupełnia wcześniej przyjętej definicji.

Tak jak w przypadku tortur⁶, **Karta Narodów Zjednoczonych (KNZ) z 1945 roku powinna być uznawana za dokument wyjściowy do omówienia problematyki handlu ludźmi**. To właśnie KNZ włączała prawa człowieka do systemu współpracy międzynarodowej. Karta nie zapobiega jednak bezpośrednio żadnemu z procederów – ani omawianemu aktualnie handlowi ludźmi, ani wspomnianym torturom.

Na mocy „Konwencji w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytutki” z 1949 roku zastąpiono wcześniej przyjęte unormowania prawnomiędzynarodowe. Konwencja zobowiązuje państwa strony do ukarania „każdego, kto dla zaspokojenia namiętności innej osoby dostarcza, zwabia lub uprowadza w celach prostytutki inną osobą, nawet za jej zgodą” (artykuł 1 punkt 1)⁷. Oznacza to, że od tego czasu ochronie prawnomiędzynarodowej podlegają nie tylko kobiety i dzieci, ale każda osoba, bez względu na wiek. Co więcej, Konwencja wymaga, by państwa-strony skazywały każdego, kto bezpośrednio lub pośrednio uczestniczy w procederze, w szczególności dla zapewniania innym usług seksualnych.

W definicji przyjętej w „Protokole o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi” z 2000 roku handel ludźmi rozumiany jest już nie tylko jako werbowanie, transport i przekazywanie osób, ale także ich przechowywanie lub przyjmowanie z zastosowaniem groźby, użycia siły lub innych form przymusu, wprowadzając osoby w błąd, nadużywając swojej władzy, wykorzystując słabość osób (artykuł 3 punkt a)⁸. **Powyzsza definicja różni się od poprzednich tym, że uwzględnia handel kobietami, mężczyznami oraz dziećmi, nie tylko w celu zapewniania przez nich usług seksualnych, ale jakiegokolwiek pracy opartej na wyzysku**. Co więcej, od czasu wejścia w życie Protokołu, ochronie prawnomiędzynarodowej podlega każda ofiara, niezależnie od tego, czy została przetransportowana wewnątrz państwa, czy też poza jego granice. Ponadto dokument wyklucza możliwość wyrażenia zgody przez ofiarę na uprowadzenie lub wywiezienie, co

⁵ Konwencja międzynarodowa dotycząca zwalczania handlu kobietami pełnoletnimi, podpisana w Genewie dnia 11 października 1933 r., Dz. U. z 1938 nr 7, poz. 37.

⁶ K. Siekierka, *Praktyka przestrzegania Konwencji ws. zakazu stosowania tortur z 1984 r. przez Izrael*, Instytut Nowej Europy, <https://ine.org.pl/praktyka-przestrzegania-konwencji-ws-zakazu-stosowania-tortur-z-1984-r-przez-izrael/> (data dostępu: 16.07.2021).

⁷ Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytutki, Dz. U. z 1952 nr 13, poz. 78.

⁸ Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Dz. U. z 2005 nr 18, poz. 160.

dopuszczały wcześniej omówione akty. Artykuł 5 Protokołu zobowiązuje państwa do podjęcia na terytorium podlegającym ich jurysdykcji środków ustawodawczych oraz innych umożliwiających skuteczne zapobieganie wyżej wymienionych czynów, a także innych, nieobjętych w akcie międzynarodowym, a których zamiarem jest zdobycie zysków z handlu ludźmi. Od czasu przyjęcia Protokołu z 2000 roku, stanowiącego uzupełnienie „Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej” z 2000 roku, przyjęta w nim definicja została włączona do wielu innych rozwiązań politycznych i prawnych, nie tylko na poziomie międzynarodowym, ale i narodowym. Protokół jest obecnie najistotniejszym instrumentem zwalczania handlu ludźmi.

Początkowo rozwiązania chroniły wyłącznie kobiety i dziewczęta, obecnie ochronie prawnej podlegają zarówno kobiety, jak i mężczyźni, niezależnie od wieku. Co więcej, jeszcze w XX wieku sądzono, że głównym zamiarem handlu ludźmi jest czerpanie korzyści z prostytucji, natomiast obecnie brane są pod uwagę prawie wszystkie formy wyzysku. Warto jednak podkreślić, że zgodnie z danymi Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, to dziewczęta i kobiety stanowią zdecydowaną większość wśród ofiar handlu ludźmi⁹. W latach 2017-2018 odpowiadały za około 72% wszystkich ofiar, zaś w kwestii handlu dziećmi, dziewczynki obejmują 77% pokrzywdzonych¹⁰. Średnio 94% ofiar jest wykorzystywana do zapewniania usług seksualnych¹¹.

Rola mediów społecznościowych

Przyjmowane na poziomie narodowym i międzynarodowym rozwiązania prędko stają się nieaktualne, co wynika przede wszystkim z dynamicznie rozwijających się technologii informacyjno-komunikacyjnych. W przypadku handlu ludźmi dotyczy to w szczególności takich sytuacji jak: budowanie relacji za pośrednictwem Internetu, publikowanie fałszywych ofert pracy, reklamowanie i sprzedaż usług (w tym pośredniczenie w oferowaniu usług

⁹ *Social media-based trafficking on the rise during coronavirus pandemic*, United Nations, <https://news.un.org/en/story/2020/11/1077402> (data dostępu: 17.07.2021).

¹⁰ UN Women, *Addressing Emerging Human Trafficking Trends and Consequences of the COVID-19 Pandemic*, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/467700.pdf> (data dostępu: 18.07.2021).

¹¹ United Nations Office on Drugs and Crime, *Global report on trafficking in persons 2018*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf (data dostępu: 18.07.2021).

seksualnych). Dochodzi do tego przede wszystkim za pośrednictwem licznych serwisów społecznościowych, takich jak Facebook, Instagram lub Snapchat.

Pierwsze z wyżej wymienionych, budowanie relacji, może odbywać się poprzez różne sposoby, jednak wzorce, którymi posługuje się agresor, pozostają takie same. **Poprzez budowanie relacji rozumie się tworzenie fałszywych profili w serwisach społecznościowych – podszywanie się pod inne osoby lub tworzenie anonimowych kont użytkownika – oraz nawiązywanie kontaktu z ofiarą z początku, np. poprzez komentowanie zdjęć i publikacji wybranej osoby, następnie przesyłając jej wiadomości prywatne, budując w ten sposób bliskość, zażyłość z ofiarą.**

Do publikowania fałszywych ofert pracy – obejmujących między innymi modeling, aktorstwo – również dochodzi na ogólnodostępnych portalach społecznościowych. **Osoby zaangażowane w przestępstwo handlu ludźmi najczęściej tworzą fałszywe konta biznesowe, poprzez które upubliczniają fałszywą ofertę pracy lub bezpośrednio kontaktują się z wybraną ofiarą, podając się za rekrutera, specjalistę wybranej dziedziny lub właściciela przedsiębiorstwa.**

Reklamowanie i sprzedaż usług – w szczególności seksualnych – dotyczy w szczególności zapewniania dostępu do zdjęć, filmów lub interakcji z drugą osobą, za pośrednictwem mediów społecznościowych. Zdarza się, że ofiary nie mają świadomości o tym, że są obserwowane, nagrywane, a następnie film z ich udziałem jest publikowany na wybranym portalu internetowym. W innych przypadkach mogą to być ofiary handlu ludźmi, przymuszane do takiej pracy.

Podczas pandemii COVID-19 w 2020 roku zaobserwowano znaczący wzrost handlu ludźmi w cyberprzestrzeni przy użyciu popularnych serwisów społecznościowych Facebook, Instagram oraz Snapchat, zapewniających łatwy dostęp do potencjalnych ofiar oraz skuteczne ukrycie tożsamości osoby winnej przestępstwa¹². Wynika to nie tylko z ograniczeń nałożonych przez władze państwowe, ale także z większej ilości czasu spędzanego przez jednostki na portalach społecznościowych i rosnącego poczucia samotności, potrzeby kontaktu.

¹² United Nations, *Social media-based trafficking on the rise during coronavirus pandemic*, <https://news.un.org/en/story/2020/11/1077402> (data dostępu: 17.07.2021).

Z końcem czerwca 2021 roku Sąd Najwyższy amerykańskiego stanu Teksas wydał wyrok, w którym uznał, że nie można zaskarżyć Facebooka za to, co użytkownicy publikują na portalu, natomiast można za umożliwienie handlarzom żywym towarem korzystania ze strony jako narzędzia rekrutacyjnego¹³. Wyrok wymusza na Facebooku, ale i pozostałych serwisach społecznościowych, wprowadzenie zmian w zakresie ochrony swoich użytkowników. Szczególnie, że orzeczenie Sądu Najwyższego Teksasu, stanowiącego precedens jedynie w tym stanie USA, najprawdopodobniej będzie cytowane również przez inne sądy, także poza granicami państwa.

Obecnie, serwis społecznościowy Facebook oficjalnie opowiada się przeciwko wszystkim formom handlu ludźmi. Co więcej, w celu próby jego zwalczania, w punkcie 10. standardów społeczności wpisano liczne zakazy korzystania z serwisu, wśród których można wymienić: handel usługami seksualnymi, handel dziećmi do nielegalnej adopcji, przymusowe małżeństwa lub wymuszoną działalność przestępczą¹⁴.

Podsumowanie

Handel ludźmi, obecnie jedna z najszybciej rozwijających się dziedzin przestępczości, ma bardzo złożony charakter, jest często powiązany z innymi czynnikami, na przykład ekonomicznymi lub społecznymi. Wiele współcześnie stosowanych praktyk handlu ludźmi jest wyraźnie zabronionych na mocy obowiązującego prawa międzynarodowego dotyczącego praw człowieka, jednak w związku z dynamicznie rozwijającymi się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi rozwiązania przyjęte na poziomie międzynarodowym są już nieaktualne, a kwestia roli serwisów społecznościowych w procesie stanowi jedno z największych wyzwań dla całej społeczności międzynarodowej.

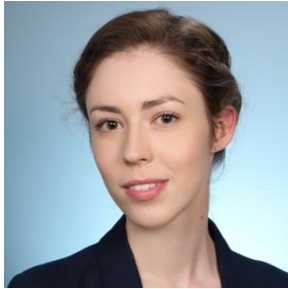
Rozwój technologii oraz pandemia COVID-19 ujawniają pilną potrzebę podjęcia kroków w celu ograniczenia możliwości zastosowania serwisów społecznościowych w procesie handlu ludźmi. Przedsiębiorstwa, między innymi wspomniane w tekście Facebook, Instagram, Snapchat, również powinny ustanowić odpowiednie ramy prawne w celu

¹³ G. Dangor, *Ruling Against Facebook In Sex Trafficking Case Threatens Key Legal Shield For Social Media Platforms*, Forbes, <https://www.forbes.com/sites/graisondangor/2021/06/25/ruling-against-facebook-in-sex-trafficking-case-threatens-key-legal-shield-for-social-media-platforms/> (data dostępu: 18.07.2021).

¹⁴ *10. Wykorzystywanie osób*, Facebook, https://www.facebook.com/communitystandards/human_exploitation (data dostępu: 18.07.2021).

zapewnienia możliwie najskuteczniejszej ochrony swoim użytkownikom. Co więcej, powinny, przy użyciu odpowiednich technik, móc identyfikować zagrożenia pojawiające się na platformach społecznościowych przed ich wystąpieniem. Zwalczenie handlu ludźmi występującego w cyberprzestrzeni, a w szczególności w serwisach społecznościowych, wymaga zawiązania bliskiej współpracy, zaangażowania zarówno państw oraz organizacji międzynarodowych, jak i serwisów społecznościowych.

O AUTORCE

Karolina Siekierka. Studentka drugiego stopnia na kierunku stosunki międzynarodowe specjalizacji Bezpieczeństwo i Studia Strategiczne Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas studiów uczestniczyła w wymianach studenckich z Université Panthéon-Sorbonne (Paris 1) oraz Institut d'Études Politiques de Paris (Sciences Po Paris). Jej zainteresowania badawcze obejmują prawo międzynarodowe, międzynarodowe stosunki polityczne oraz prawa człowieka. Zaangażowana w działalność organizacji studenckich na Uniwersytecie Warszawskim oraz Sciences Po.

Sfinansowano przez Narodowy
Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze
środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich na lata
2018 – 2030

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.